

MNENJA VZGOJITELJEV O USVAJANJU SLOVENŠČINE OTROK PRISELJENCEV

Zaradi globalizacije postaja tudi slovenska družba vedno bolj dvojezična oz. večjezična. Prispevek predstavi mnenja vzgojiteljev o usvajanju slovenščine otrok priseljencev. V raziskavi, v kateri je sodelovalo 163 vzgojiteljev, so anketiranci izrazili najvišje strinjanje s trditvijo, da otrok potrebuje varno okolje za optimalno učenje jezika okolja, in najnižje strinjanje s trditvijo, da imamo na ravni vrtea smernice za delo z otroki, katerih materni jezik ni slovenščina. Anketiranci so prepoznali vrtec kot pomemben dejavnik v usvajanju slovenščine kot drugega/tujega jezika.

Ključne besede: mnenja, otroci priseljenci, slovenščina kot drugi jezik, usvajanje drugega jezika, vrtec, vzgojitelj

Preschool Teachers' Opinions on the Acquisition of the Slovenian Language by Immigrant Children

Due to globalization, Slovenian society is becoming increasingly bilingual and even multilingual. This article presents the opinions of preschool teachers on the acquisition of the Slovenian language by immigrant children. In a survey in which 163 preschool teachers participated, the respondents agreed most with the statement that a child needs a safe environment to learn the language of their surroundings in an optimal manner, and least with the statement that we have guidelines at kindergarten level for working with children whose mother tongue is not Slovene. The respondents identified kindergarten as an important factor for the acquisition of Slovene as a second/foreign language.

Keywords: opinions, immigrant children, Slovene as a second language, second language acquisition, kindergarten, preschool teacher

1 Uvod

Številni otroci so že od zgodnjega otroštva izpostavljeni več jezikom, ker so rojeni v večjezičnih družbah, ker imajo njihovi starši različne materne jezike (J1) ali ker so potomci migrantov, ki so se preselili v družbe, v katerih se govorijo jeziki, ki niso njihovi materni oziroma prvi jeziki. Mnogi starši želijo vzgojiti večjezične otroke (Byers - Heinlein in Lew - Williams 2013) in raziskave so pokazale, da imajo otroci zmožnost usvajanja več kot enega jezika (npr. Byers - Heinlein idr. 2010; Curtin idr. 2011). Dosežki otrok, ki so izpostavljeni več jezikom, se pri usvajanju jezikov zelo razlikujejo in le nekateri bodo zares uspešno in tekoče uporabljali vse svoje jezike (De Houwer 2007).

Tudi v Evropi se je v zadnjih desetletjih kulturna raznolikost zelo povečala (Grosjean 2010) in vedno več otrok je dvo- ali večjezičnih; Slovenija pri tem ni izjema. 1. aprila 2023 je bilo med 2.117.674 prebivalci Slovenije 192.637 oziroma 9,1 % tujih državljanov (Statistični urad Republike Slovenije 2023). V letu 2022/23 je bilo v slovenske vrtce vključenih 86.881 otrok oziroma 84,6 % populacije (Statistični urad Republike Slovenije 2023), od tega 7.027 tujcev oziroma 8,09 %. Največ otrok tujcev, ki obiskujejo slovenske vrtce, prihaja iz držav nekdanje skupne domovine Jugoslavije, sledijo Ruska federacija, države EU in druge države.

Zmožnost rabe jezika ima takojšen vpliv na življenje posameznika, saj ljudje komuniciramo predvsem z govorjenjem, poslušanjem, branjem in pisanjem. V šoli tekoče znanje jezika otrokom omogoča, da izkoristijo učne priložnosti, sodelujejo v družabnem življenju svoje šole in razvijejo občutek pripadnosti okolju (Dawson in Williams 2008). Po drugi strani pa lahko pomanjkanje znanja jezika negativno vpliva na življenje in integracijo priseljencev. Otroci s priseljenkim ozadjem, ki se soočajo z jezikovnimi ovirami, pogosteje doživljajo ustrahovanje, diskriminacijo in čustvene težave, kot sta depresija in nizka samozavest (Padilla in Perez 2003; Budinoska 2018). Te ugotovitve pojasnjujejo, zakaj številne države poudarjajo politike jezikovnega usposabljanja kot podporo ljudem s priseljenkim ozadjem.

V 21. stoletju se spodbuja bolj družbeno kritičen pristop k izobraževanju vzgojiteljev in učiteljev (Vélez - Rendón 2002). Znotraj te družbeno kritične paradigme je García (2008) predstavila štiri glavne vrste znanja, ki bi ga morali vzgojitelji in učitelji pridobiti za delo v večjezičnih oddelkih: (a) jezikovno znanje, (b) znanje o jeziku, (c) pedagoško znanje in (č) družbeno-kulturno razumevanje.

2 Večjezičnost v vrtcu

Znanje več kot enega jezika lahko prinese prednosti v vse bolj globaliziranem svetu, saj omogoča večje število komunikacijskih partnerjev in boljše zaposlitvene možnosti. Poleg tega lahko dvojezičnost ugodno vpliva na otrokove izvršilne

funkcije (Bialystok 2011; Engel de Abreu idr. 2012), prostorski delovni spomin (Luo idr. 2013) in metalingvistično zavedanje (Bialystok in Barac 2012).

Kako pristopiti k različnim jezikom v šoli in vse bolj tudi v vrtcu, je tema številnih razprav (Baker 2011; Cummins 1979). Izsledki raziskav kažejo, da v izobraževanju dosežki večine otrok priseljencev znatno zaostajajo za dosežki domačih otrok (OECD 2015; Strand 2014), kar se izraža ob vstopu otrok v osnovno šolo ali še pred tem, ko obiskujejo vrtece. Pomemben dejavnik je nedvomno jezik, ki se govori doma, ki pogosto ni jezik, ki ga govorijo v vrtcu in šoli (Demie 2014; Dixon in Wu 2014; Van Tubergen in Kalmijn 2009). Za načrtovalce evropske in svetovne izobraževalne politike je ključnega pomena vprašanje, na kakšen način raba otrokovega maternega jezika vpliva na otrokovo usvajanje jezika države gostiteljice in kako najbolje preprečiti ali popraviti jezikovni zaostanek otrok priseljencev (Goodman in Burton 2012; OECD 2015). Študije namreč kažejo, da so izobraževalni dosežki otrok na splošno in še zlasti otrok priseljencev močno povezani z njihovimi zgodnjimi govornimi spretnostmi in razvojem predopismenjevanja (Højen idr. 2019), pri čemer ne gre zanemariti vključevanja staršev, ki prispeva k razvoju otrokovega drugega jezika na različne načine, npr.: z oblikovanjem spodbudnega okolja za pismenost (Hosseinpour idr. 2015), jezikovno interakcijo (Varghese in Wachen 2016) itn. Pozitivna prepričanja staršev in otrok do učenja drugega jezika ugodno vplivajo na otrokov jezikovni razvoj (Zhang in Slaughter - Defoe 2009). Raziskave še kažejo, da so učitelji, ki so dvojezični, bolj naklonjeni maternemu jeziku učencev v primerjavi z učitelji, ki so enojezični (García - Nevarez idr. 2005), in pogosteje izvajajo dejavnosti, ki podpirajo otrokov izvorni jezik in kulturo (Lee in Oxelson 2006). V nadaljevanju navajamo nekaj takšnih dejavnosti (Beacco idr. 2016 v Skubic 2022: 8):

- a) Jezikovna in kulturna raznolikost in pluralnost: vzgojiteljevo in vrstnikovo sprejemanje jezika in jezikovne raznolikosti/zvrsti ter načina govora otroka priseljenca; pluralnost načinov izražanja (jeziki, dialekti in sociolekti) vzgojitelja in otrok.
- b) Vzgoja in izobraževanje, usmerjena v spoštovanje drugačnosti: poslušanje drugih, poznavanje pravil interakcije v skupini (ne govorijo vsi hkrati, znajo poslušati in biti slišani itn.); primerjava interakcijskih praks, značilnih za dano kulturo (npr. v odnosih med starši in otroki).
- c) Raznolikost oblik izražanja: razmerje med telesom, izgovorjeno besedo, ritmom itn.; izgovorjena beseda v kretnji in gibu (gibanje, gledališka igra, poslušanje pravljic in zgodb itn.); prve oblike ustnega opismenjevanja (kratke pesmi, rime, pravljice) in drugi prvi koraki k pismenosti (listanje različnih vrst knjig, albumov itn.); druge oblike pismenosti, značilne za kulture v določenem socialnem okolju; igre vlog, ki spodbujajo otroke k zamenjavi registrov (simulacija vsakdanjih situacij itn.); vodeno bogatenje izraznih sredstev (povezovanje dogodkov v zgodbi, širitev besedišča, izboljšanje izbire besed ipd.).
- č) Multimodalne in multisenzorične izkušnje: stik z različnimi semiološkimi in grafičnimi sistemi (uporaba znakov, umetniških oblik, glasbe več kot ene kulturne tradicije), vključno z multimedijско komunikacijo; učenje nadzora kretenj, zlasti v povezavi s pripravo na pisanje.

- d) Tuji jeziki: prvi tuji jezik in kultura, ki lahko temeljita na štetju rim v jezikih, ki jih govorijo drugi otroci.
- e) Reflektivnost: prve oblike refleksije o jezikih, človeški komunikaciji in kulturni identiteti, ki so otrokom (afektivno in kognitivno) dosegljivi. Osredotočiti se je treba na pomen prepoznavanja in graditve različnih oblik pluralnosti (jezikov, načinov izražanja in komunikacije, kulturnih praks) ter dejavnikov, ki dajejo začetno strukturo temu.

V velikem številu vrtcev po Sloveniji so vzgojitelji pogosto izpostavljeni situacijam, za katere je značilna izrazita jezikovna in kulturna raznolikost. Vloga vzgojitelja kot reflektivnega praktika pa zahteva znanje, spretnosti in osebnostne lastnosti, s katerimi se bo ta sposoben soočiti z izzivi sodobne večjezične in večkulturne družbe (Baloh in Bratož 2019). Pri jezikovnih dejavnostih v vrtcu je treba upoštevati pravico otrok, da se izražajo v slovenskem jeziku, ki je državni jezik in uradni jezik izobraževalne institucije, a prisluhniti tudi drugim kulturam, ki vstopajo v omenjeni izobraževalni prostor, in otrokom omogočiti tudi razvijanje lastnega maternega jezika, s katerim ohranjajo svojo izvirno kulturo (Baloh 2021: 19).

3 Strokovna besedila, ki usmerjajo vzgojitelje pri delu z otroki priseljenci

Pedagoške kompetence vzgojiteljev je treba razvijati tudi na področju medkulturnosti in dvo- oziroma raznojezičnosti, zato v nadaljevanju navajamo nekaj strokovnih besedil, ki usmerjajo vzgojitelje pri delu z otroki, ki jim slovenščina ni prvi jezik. Če vzgojitelj izbere ustrezne metode in vsebine, s tem namreč spodbuja otrokovo potrebo po odkrivanju jezika (Baloh 2019: 452).

3.1 Kurikulum za vrtce (1999)

Kurikulum za vrtce (Bahovec D. idr. 1999) zajema cilje in načela uresničevanja ciljev ter razčleni cilje po posameznih področjih (jezik, gibanje, narava, umetnost, družba, matematika). Načela, ki se povezujejo z uresničevanjem pravic otrok priseljencev, so:

- »načelo odprtosti kurikula, avtonomnosti ter strokovne odgovornosti vrtca in strokovnih delavcev v vrtcu,
- načelo enakih možnosti in upoštevanja različnosti med otroki ter načelo multikulturalizma,
- načelo sodelovanja s starši,
- načelo sodelovanja z okoljem (upoštevanje naravnih in družbeno-kulturnih značilnosti okolij otrok),
- načelo aktivnega učenja in zagotavljanja možnosti verbalizacije drugih načinov izražanja« (Bahovec D. idr. 1999: 10–17).

Strokovni delavci morajo spoštovati odločitev staršev, da bodo otroka učili materni jezik, in spodbujali k učenju slovenščine (Bahovec D. idr. 1999: 32).

3.2 Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (2007)

V dokumentu so predlagani naslednji ukrepi, ki bi omogočili uspešno vključitev otrok, učencev in dijakov priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem:

- oblikovanje ustreznih normativnih aktov, ki bodo omogočali uspešno integracijo otrok migrantov v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem,
- določitev obsega, oblik in načinov prilagajanja izvajanja kurikula za hitrejšo in kakovostno vključevanje v proces vzgoje in izobraževanja,
- priprava strategij za delo s starši migranti in njihovo vključevanje v šolsko življenje,
- vzpodbujanje medkulturnega učenja in pozitivne naravnosti do razumevanja in sprejemanja različnosti v vrtcu ali šoli,
- umestitev slovenščine kot J2,
- skrb za kakovostno poučevanje jezikov otrok migrantov,
- skrb za kakovostno izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev,
- priprava letnih akcijskih načrtov relevantnih institucij (Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, Zavod RS za šolstvo) za izvajanje ukrepov (Barle - Lakota idr. 2007: 16–18).

3.3 Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012)

V *Smernicah za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (Novak idr. 2012: 3–5) je zapisanih pet načel, ki izražajo pomembna področja za vključujoč pristop do uresničevanja pravic otrok priseljencev:

- načelo odprtosti, avtonomnost in strokovna odgovornost vzgojno-izobraževalnega zavoda in strokovnih delavcev v njem,
- načelo enakih možnosti z upoštevanjem različnosti med otroki (spoštovanje otrokove izvirne kulture) in razvijanjem večkulturnosti in raznojezičnosti,
- načelo zagotavljanja pogojev za doseganje ciljev in standardov znanja (ne velja za vrtce),
- načelo aktivnega učenja in zagotavljanja možnosti komunikacije in drugih načinov izražanja – učenje jezika,
- načelo sodelovanja s širšo lokalno skupnostjo (vrtec v svoj program dela vključuje različne strategije in oblike dela sodelovanja s starši otrok priseljencev).

3.4 Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018)

V izhodiščih za izvajanje programa dela z otroki v vrtcu, ki se vanj vključijo leto pred vstopom v osnovno šolo, so zapisani štirje pomembni poudarki (Jelen Mađruša in Majcen 2018):

- »K uspešnemu vključevanju in izvajanju programa dela z otroki priseljenci prispevajo vsi strokovni delavci in zaposleni v vrtcu, vsi otroci v skupini ter starši.
- V obdobju uvajanja v vrtec lahko za otroke in starše celotne skupine pripravijo »srečanje dobrodošlice«. Za na novo priseljene otroke in njihove starše je to priložnost spoznavanja otrok, vzgojiteljice, pomočnice vzgojiteljice, igralnice in novega okolja. Staršem omogočijo navezovanje stikov, medsebojno spoznavanje in jim pomagajo pri iskanju podporne mreže.
- Starše seznanijo s programom vrtca in nagovorijo k obiskovanju dejavnosti, ki jih organizirajo v vrtcu, ter z aktivnostmi, ki potekajo v lokalnem okolju kot podporna mreža pri njihovem vključevanju.
- Starše spodbudijo k učenju slovenskega jezika na tečajih, ki jih organizirajo na ravni lokalne skupnosti in širše, in jim dajo konkretne informacije o možnosti učenja slovenščine.«

3.5 Priložnosti za uspeh: priročnik za vzgojitelje in učitelje pri delu z otroki in mladostniki, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij (2017)

Priročnik je namenjen vzgojiteljem in učiteljem pri delu z otroki in mladostniki, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij. V uvodnem delu priročnika so predstavljene najpogostejše težave in izzivi, skupaj z varovalnimi dejavniki, ki prispevajo k uspešnemu delu z otroki priseljenci in predstavljajo temelj inkluzivnega medkulturnega učnega okolja. V osrednjem delu priročnika je pregled smernic za delo strokovnih delavcev z otroki priseljenci v predšolskem, osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju. Posebno poglavje predstavljajo IKT didaktična gradiva za strokovne delavce, ki poučujejo otroke, učence in dijake priseljence, ki so nastala v projektu in predstavljajo testiranje učnega sistema iTMS. Priročnik vsebuje tudi poglavji z uporabnimi povezavami do različnih didaktičnih gradiv ter osnovnimi značilnostmi držav, iz katerih najpogosteje prihajajo otroci priseljenci.

3.6 Z drobnimi koraki v slovenščino: vključevanje otrok priseljencev v vrtce (2021)

Priročnik *Z drobnimi koraki v slovenščino: vključevanje otrok priseljencev v vrtce* (Baloh idr. 2021) je eden izmed pomembnih rezultatov projekta *Izzivi medkulturnega sobivanja* (2016–2021), katerega temeljni cilj je bil prispevati k razvijanju vrednot medkulturnosti ter k izboljšanju strokovne usposobljenosti vodstvenih in strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. Priročnik vsebuje teoretična izhodišča o procesu učenja in poučevanja slovenščine kot drugega jezika in medpodročnega povezovanja vsebin in pojmov v predšolskem obdobju ter tri primere dobre prakse. Slednji naj bi vzgojiteljem pomagali pri načrtovanju in uporabi ustreznih metod in oblik dela oziroma udejanjanju teoretičnih spoznanj pri delu z otroki.

3.7 Slovenščina kot učni jezik za govorce slovenščine kot drugega jezika (2022)

Priročnik *Slovenščina kot učni jezik za govorce slovenščine kot drugega jezika* (Knez 2022) je nastal v okviru projekta OBJEM (Ozaveščanje, Branje, Jezik, Evalvacije, Modeli), ki je potekal med letoma 2016 in 2022. V prvem delu publikacije so predstavljeni teoretični prispevki in *Vodilo za prilagajanje učnega jezika*, ki je pripomoček za načrtovanje in izvajanje vzgojno-izobraževalnega dela, vrednotenje znanja in spremljanje oziroma samoocenjevanje (refleksijo) učnega procesa. Obsega priporočila, ki zajemajo različne pristope in strategije za nudenje podpore govorcem slovenščine kot drugega jezika. V drugem delu publikacije so predstavljeni primeri dobre prakse, v katerih je opisana izvedba dejavnosti za govorce slovenščine kot drugega jezika, izpostavljeni pa so tudi konkretni jezikovni vzorci, ki naj bi jih otroci pri dejavnostih usvojili.

S tem zaključujemo pregled strokovnih besedil, ki usmerjajo vzgojitelje pri delu z otroki priseljenci. Usmeritev ni malo, čeprav so anketirani vzgojitelji v naši raziskavi najnižje strinjanje izrazili s trditvijo, da »imamo na ravni vrta smernice za delo z otroki, katerih materni jezik ni slovenščina«.

4 Metoda

V raziskavi, ki je bila izvedena v okviru magistrskega dela *Vloga vzgojitelja v govorno-jezikovnem razvoju otrok, katerih slovenščina ni prvi oz. materni jezik* septembra in oktobra 2022 in katere cilj je bil preveriti mnenja vzgojiteljev o usvajanju slovenščine otrok tujcev, je bila uporabljena kvantitativna metoda raziskovanja. Postavili smo si tri raziskovalna vprašanja:

RV 1: Kako pomembna je vloga vzgojitelja pri otrokovem usvajanju drugega jezika?

RV 2: Kako pomembno je okolje za otrokovo optimalno učenje drugega jezika?

RV 3: Ali znanje več jezikov ugodno vpliva na otrokov kognitivni, socialni in emocionalni razvoj?

4.1 Vzorec

V vzorec je bilo vključenih 163 vzgojiteljev predšolskih otrok (skupno je bilo prejetih 213 anketnih vprašalnikov, 50 je bilo nepopolno izpolnjenih, zato smo jih zavrgli), ki so v celoti izpolnili anketni vprašalnik, od tega je bilo 158 (96,9 %) žensk in 5 (3,1 %) moških. Največji odstotek vključenih anketirancev je dosegel visokošolsko izobrazbo (57,7 %), sledijo anketiranci z univerzitetno izobrazbo (19,6 %), najmanj anketirancev pa ima srednješolsko (12,3 %) in višješolsko (10,4 %) izobrazbo. Anketirani vzgojitelji so imeli različno dolgo delovno dobo. Najkrajšo

delovno dobo (do 5 let) je imelo 16 % vzgojiteljev, med 6 in 15 let dolgo delovno dobo je imelo 36,8 % vzgojiteljev, med 16 in 30 let dolgo delovno dobo 34,4 % vzgojiteljev, več kot 30 let delovne dobe pa 12,9 % vzgojiteljev. Med vzgojitelji, ki so sodelovali v raziskavi, je bilo največ tistih, ki so zaposleni v osrednjeslovenski regiji (46 oziroma 28,2 %), zatem tistih, ki so zaposleni v savinjski (24 oziroma 14,7 %) in podravski regiji (17 oziroma 10,4 %). Majhen delež anketirancev je zaposlenih v še preostalih regijah: gorenjska (15 oziroma 9,2 %), zasavska (14 oziroma 8,6 %), pomurska (9 oziroma 5,5 %), goriška (9 oziroma 5,5 %), obalno-kraška (7 oziroma 4,3 %), koroška (7 oziroma 4,3 %), jugovzhodna Slovenija (6 oziroma 3,7 %), primorsko-notranjska (5 oziroma 3,1 %) in posavska regija (4 oziroma 2,5 %).

4.2 Instrument oziroma pripomoček

V raziskavi je bil uporabljen anonimni anketni vprašalnik, ki je poleg demografskih vprašanj (spol, izobrazba, regija zaposlitve, delovna doba) vseboval 15 trditev o usvajanju slovenščine otrok priseljencev (npr.: o vlogi odraslega, tj. staršev in vzgojiteljev, pri usvajanju slovenščine otrok priseljencev, o načinih in vsebinah, ki so vzgojiteljem v pomoč v tem procesu, o vplivu otrokovega usvajanja drugega jezika na njegov prvi jezik ipd.), do katerih so se anketiranci opredeljevali na 5-stopenjski Likertovi lestvici (5 – popolnoma se strinjam, 4 – se strinjam, 3 – ne morem se odločiti, 2 – se ne strinjam, 1 – popolnoma se ne strinjam). Merski instrument je bil sestavljen na osnovi pregleda strokovne literature (Bialystok 2011; Luk in Bialystok 2013; Hojen idr. 2019; Baloh 2021). Za izračun zanesljivosti lestvice stališč je bil uporabljen Cronbachov koeficient alfa, ki znaša 0,744, kar nakazuje na dovolj visoko zanesljivost testa.

4.3 Opis postopka zbiranja in obdelave podatkov

Anketni vprašalniki so bili po elektronski pošti poslani ravnateljem vseh javnih vrtcev v Sloveniji, tj. skupaj 108 vrtcev. Vključene so bile vse statistične regije. Pri zbiranju podatkov smo upoštevali evidenco javnih vrtcev, objavljeno na spletni strani Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije. Anketa je bila anonimna, zato ne moremo vedeti, koliko anketnih vprašalnikov smo prejeli iz posameznega vrtca in ali je anketne vprašalnike izpolnjevalo več vzgojiteljev iz posameznega vrtca. Podatki so bili analizirani s programom SPSS 22. Izračunana je bila opisna statistika: aritmetična sredina (M), standardni odklon (SD), minimalna vrednost (min) in maksimalna vrednost (max).

5 Rezultati in interpretacija

V tabeli 1 so navedena vzgojiteljeva mnenja do usvajanja slovenščine otrok priseljencev.

Trditev	M	SD	Min	max
1 Najpomembnejšo vlogo pri otrokovem usvajanju jezika okolja ¹ imajo starši.	3,79	1,108	1	5
2 Vloga vzgojitelja pri otrokovem usvajanju jezika okolja je zelo pomembna.	4,23	0,907	1	5
3 Delo z otrokom, čigar materni jezik ni slovenščina, posebej načrtujem.	3,38	0,976	1	5
4 Sodelovanje staršev in vrtca igra pomembno vlogo pri napredku učenja jezika okolja.	4,53	0,612	2	5
5 Otrok potrebuje varno okolje ² za optimalno učenje jezika okolja.	4,61	0,559	2	5
6 Za pomoč pri učenju slovenščine kot drugega jezika se dodatno izobražujem (strokovni članki, izobraževanja, timski sestanki ...).	3,23	1,063	1	5
7 Na ravni vrtca imamo na voljo jasne smernice za delo z otroki, katerih materni jezik ni slovenščina.	2,63	1,197	1	5
8 Vem, na koga v vrtcu se lahko obrnem, če potrebujem pomoč pri delu z otrokom, čigar materni jezik ni slovenščina.	3,25	1,349	1	5
9 Materni jezik je pomemben del otrokove identitete.	4,58	0,735	1	5
10 Dobra sporazumevalna zmožnost v maternem jeziku olajša učenje drugega jezika.	3,94	1,002	1	5
11 Znanje vsaj dveh jezikov ugodno vpliva na otrokov kognitivni, socialni in emocionalni razvoj.	3,95	0,928	1	5
12 Na otrokovo usvajanje jezika okolja pomembno vpliva njegova notranja motivacija.	4,06	0,898	2	5
13 Na otrokovo željo po usvajanju jezika in uspeh pomembno vplivajo starši.	4,09	0,856	1	5
14 Otrok v celotnem predšolskem obdobju z lahkoto usvaja drugi jezik.	3,99	0,956	1	5
15 Bolj kot starost otroka na uspešnost usvajanja drugega jezika vpliva časovna izpostavljenost temu jeziku.	3,96	0,793	1	5

Tabela 1: Vzgojiteljeva mnenja o usvajanju slovenščine otrok priseljencev

¹ V slovenskem prostoru se kot enoznačnice uporabljajo termini neprvi jezik, drugi jezik in jezik okolja kot jezik, ki ni posameznikov prvi oziroma materni jezik. Namenoma smo zapisali tudi jezik okolja kot drugi jezik, da bi ga tako ločili od termina tuji jezik. Pogosto se namreč enačita termina drugi in tuji jezik. Vzgojitelji se s termini seznajajo na dodiplomskem študiju predšolske vzgoje.

² Varno okolje razumemo kot sprejemajoče oziroma inkluzivno okolje.

Iz tabele 1 lahko razberemo, da se po pričakovanjih anketirani vzgojitelji najbolj strinjajo s peto trditvijo, da »otrok potrebuje varno okolje za optimalno učenje jezika okolja« ($M = 4,61$, $SD = 0,559$). Pri tej trditvi je standardni odklon najnižji. Pomen sprejemajočega oziroma vključujočega okolja, v katerem otrok raziskuje svoj položaj v svetu oziroma socialni sredini, poudarja tudi Biesta (2013).

Najnižje strinjanje opazimo pri trditvi, da »imamo na ravni vrtca na voljo jasne smernice za delo z otroki, katerih materni jezik ni slovenščina« ($M = 2,63$, $SD = 1,197$). Anketiranci, ki so trditev nizko ocenili, pri načrtovanju vzgojno-izobraževalnega dela z otroki tujci ne poznajo smernic, ki jih med drugim ponujajo *Kurikulum za vrtce* (Bahovec D. idr. 1999), *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji* (Barle - Lakota idr. 2007), *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (Novak idr. 2012), *Priložnosti za uspeh: priročnik za vzgojitelje in učitelje pri delu z otroki in mladostniki, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij* (Licardo in Golob 2017), *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (Jelen Madruša in Majcen 2018), *Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025* (2021), *Z drobnimi koraki v slovenščino: vključevanje otrok priseljencev v vrtce* (Baloh idr. 2021) in *Slovenščina kot učni jezik za govorce slovenščine kot drugega jezika* (Knez 2022).

Največjo razliko med odgovori je opaziti pri trditvi, da anketirani vzgojitelji »vedo, na koga v vrtcu se lahko obrnejo, če potrebujejo pomoč pri delu z otrokom, čigar materni jezik ni slovenščina« ($M = 3,25$, $SD = 1,349$). Vrtci se na potrebe otrok priseljencev različno odzovejo. V Vrtcu Ledina so v sodelovanju z Mestno občino Ljubljana leta 2021 izdali *Jezikovne kartice*, na katerih so v 12 tujih jezikih zapisali 20 fraz, s katerimi si lahko vzgojitelji pomagajo pri sporazumevanju z otrokom tujcem na začetni stopnji usvajanja slovenskega jezika. V Skupnosti vrtcev pa predlagajo, da bi imeli vrtci v lokalnih okoljih možnost sodelovati s kulturnim mediatorjem, ki bi pomagal pri hitrejšem vključevanju otroka v vrtec in družine v javno življenje. Naj navedemo še primer vzgojiteljice Rezarte Zumeri iz Vrtca Beltinci, ki se je v Slovenijo preselila s Kosova, ko je bila stara dve leti. Zaradi svoje izkušnje je bila posebej občutljiva za vprašanja vključevanja otrok priseljencev, zato se je odločila, da pripravi priročnik, ki bo v pomoč albansko govorečim otrokom in staršem ter vzgojiteljem, ki prihajajo v stik z njimi. Priročnik, v katerem so po tematskih področjih zbrane najpogostejše besede in fraze, lahko uporabljajo na računalniku, tablici ali telefonu. Vsak izraz je zapisan v obeh jezikih, slovenskem in albanskem, in ilustriran, da ga lahko razume tudi otrok, ob tem pa je tudi zvočni posnetek. Gradivo je dostopno v knjižnici Pedagoške fakultete v Mariboru.

Visoka stopnja strinjanja ($M = 3,95$, $SD = 0,928$) se je pokazala tudi pri trditvi, da »znanje vsaj dveh jezikov ugodno vpliva na otrokov kognitivni, socialni in emocionalni razvoj«, kar kaže, da se anketirani vzgojitelji zavedajo, da ima

zgodnje usvajanje drugega jezika namreč pozitiven vpliv na več področjih: govor, spoznavni in osebnostni razvoj, šolska uspešnost, metajezikovno zavedanje, spodbuja divergentnost mišljenja in pozitivno pojmovanje samega sebe (Marjanovič Umek idr. 2006).

Prav tako bi izpostavili trditev, da »bolj kot starost otroka na uspešnost usvajanja drugega jezika vpliva časovna izpostavljenost temu jeziku«, pri kateri bi pričakovali višjo stopnjo strinjanja ($M = 3,96$, $SD = 0,793$), saj Pertot (2011) izpostavlja, da sta čas in izpostavljenost jeziku zelo pomembna. V predšolskem obdobju to pomeni, da mora otrok imeti priložnost vsakodnevne rabe drugega jezika, če želimo, da doseže enako stopnjo kot vrstniki.

V vseh izjavah je bil maksimum 5, pri večini je bil minimum 1, le pri treh (pomembnosti sodelovanja s starši, o pomembnosti varnega okolja in pomembnosti notranje motivacije otroka za učenje jezika) je bil minimum 2. To bi lahko morda pripisali zavedanju vzgojiteljev, da je učenje novega jezika zelo kompleksen proces in da lahko primanjkljaj v družini otrok ob ustreznih spodbudah (vsaj deloma) nadoknadi v vrtcu, kar poudarijo tudi Marjanovič Umek idr. (2020: 45). Izsledki raziskave kažejo izzive, s katerimi se soočajo anketirani vzgojitelji: po njihovem mnenju ni jasnih smernic za delo z otroki priseljenci, zanj so morda premalo opolnomočeni, kažejo pa se tudi pomanjkljivosti pri timski povezanosti vrčevskih strokovnih delavcev ipd.

6 Sklep

Številni otroci po svetu odraščajo in so že od zgodnjega otroštva izpostavljeni več jezikom – pa naj bo to zato, ker so rojeni v večjezičnih družbah, ker imajo njihovi starši različne materne jezike ali ker so potomci migrantov, ki so se preselili v družbe, v katerih se govorijo jeziki, ki niso njihovi materni jeziki. Mnogi starši si želijo, da bi njihovi otroci postali dvo- ali celo večjezični (Byers - Heinlein in Lew - Williams 2013), pri čemer se je treba zavedati, da so dosežki pri usvajanju jezika otrok, ki so izpostavljeni več jezikom, zelo različni in da morda nekateri izmed teh otrok ne bodo uspešno in tekoče uporabljali vseh svojih jezikov (De Houwer 2007). Tu nastopi vzgojitelj, ki je drugi pomembni odrasli za otrokovimi starši. Kot je pokazala naša raziskava, se anketirani vzgojitelji zavedajo pomena svoje vloge ($M = 4,23$) in vloge spodbudnega učnega okolja pri usvajanju drugega jezika ($M = 4,61$), zato lahko na prvo raziskovalno vprašanje, kako pomembna je vloga vzgojitelja pri otrokovem usvajanju drugega jezika, odgovorimo, da vzgojitelji menijo, da zelo pomembna. Prav tako lahko na drugo raziskovalno vprašanje, kako pomembno je okolje za otrokovo optimalno učenje drugega jezika, odgovorimo, da vzgojitelji menijo, da zelo pomembno. Anketirani vzgojitelji so izrazili visoko stopnjo strinjanja s trditvijo, da »znanje vsaj dveh jezikov ugodno vpliva na otrokov kognitivni, socialni in emocionalni razvoj« ($M = 3,95$), kar pomeni, da lahko pritrdilno odgovorimo na tretje raziskovalno vprašanje, ali

znanje več jezikov ugodno vpliva na otrokov kognitivni, socialni in emocionalni razvoj. Najnižje strinjanje so anketiranci izrazili s trditvijo, »imamo na ravni vrtca smernice za delo z otroki, katerih materni jezik ni slovenščina«. Lahko sklenemo, da se anketirani vzgojitelji zavedajo pomena usvajanja drugega jezika za otrokov celostni razvoj, a da se hkrati ne počutijo dovolj opolnomočene na področju didaktike slovenščine kot drugega jezika. Zato bi, kot pravi Baloh (2019: 454), veljalo »poskrbeti za specialna znanja in veščine za širjenje in podajanje znanja ter najti rešitve in izzive, ki pred vzgojitelji postavljajo raznolike potrebe sodobnega otroka na jezikovnem področju«.

Literatura

Bahovec D., Eva, Bregar, Ksenija G., Čas, Metka, Domicelj, Marjeta, Saje - Hribar, Nada, Japelj, Barbara, Jontes, Breda, Kastelic, Lidija, Kranjc, Simona, Marjanovič Umek, Ljubica, Požar Matijašič, Nada, Vonta, Tatjana in Vrščaj, Dušan, 1999: *Kurikulum za vrtce*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MVI/Dokumenti/Sektor-za-predsolsko-vzgojo/Programi/Kurikulum-za-vrtce.pdf>. (Dostop 15. 9. 2024.)

Baker, Colin, 2011: *Foundations of bilingual education and bilingualism*. 5. izdaja. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters.

Baloh, Barbara, 2019: Kurikularno področje jezik v vrtcih v čezmejnem prostoru v slovenski Istri in na Tržaškem. Tivadar, Hotimir (ur.): *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest*. Obdobja 38. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 449–456. DOI: <https://doi.org/10.4312/Obdobja.38.449-456>.

Baloh, Barbara in Bratož, Silva, 2019: Refleksija vloge učitelja v čezmejnem prostoru. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 83. 5–19. DOI: <https://doi.org/10.36144/rig83.dec19.5-19>.

Baloh, Barbara, 2021: Slovenščina kot drugi/tuji jezik v predšolskem obdobju. Baloh, Barbara, Štirn, Mateja, Jelen Madruša, Mojca in Šibilja, Jerneja (ur.): *Z drobnimi koraki v slovenščino: vključevanje otrok priseljencev v vrtce*. Ljubljana: ISA institut. 13–38. <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2021/09/Priro%C4%8Dnik-Z-drobnimi-koraki-v-sloven%C5%A1%C4%8Dino.pdf>. (Dostop 15. 9. 2024.)

Baloh, Barbara, Štirn, Mateja, Jelen Madruša, Mojca in Šibilja, Jerneja (ur.), 2021: *Z drobnimi koraki v slovenščino: vključevanje otrok priseljencev v vrtce*. Ljubljana: ISA institut. <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2021/09/Priro%C4%8Dnik-Z-drobnimi-koraki-v-sloven%C5%A1%C4%8Dino.pdf>. (Dostop 15. 9. 2024.)

Barle - Lakota, Andreja, Gajgar, Mateja, Knez, Mihaela, Kranjc, Simona, Motik, Dragica, Novak, Marta, Ojsteršek, Boža, Safran, Živana, Steiner, Melita in Zaletel, Jurij, 2007: *Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Bialystok, Ellen in Barac, Raluca, 2012: Emerging bilingualism: Dissociating advantages for metalinguistic awareness and executive control. *Cognition* 122/1. 67–73. DOI: <https://doi.org/10.1016%2Fj.cognition.2011.08.003>.

Bialystok, Ellen, 2011: Reshaping the mind: The benefits of bilingualism. *Canadian Journal of Experimental Psychology/Revue canadienne de psychologie expérimentale* 65/4. 229–235. DOI: <https://doi.org/10.1037%2Fa0025406>.

- Biesta, Gert J. J., 2013: *Beautiful Risk of Education*. London, New York: Routledge.
- Budinoska, Ines, 2018: *Jezikovna integracija otrok priseljencev v slovenski osnovni šoli*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Byers - Heinlein, Krista in Lew - Williams, Casey, 2013: Bilingualism in the early years: What the science says. *LEARNing Landscapes* 7/1. 95–112. DOI: <https://doi.org/10.36510/learnland.v7i1.632>.
- Byers - Heinlein, Krista, Burns, Tracey C. in Werker, Janet F., 2010: The roots of bilingualism in newborns. *Psychological Science* 21/3. 343–348. DOI: <https://doi.org/10.1177/0956797609360758>.
- Cummins, James, 1979: Linguistic Interdependence and the Educational Development of Bilingual Children. *Review of Educational Research* 49/2. 222–251. DOI: <https://doi.org/10.3102/00346543049002222>.
- Curtin, Suzanne, Byers - Heinlein, Krista in Werker, Janet F., 2011: Bilingual beginnings as a lens for theory development: PRIMIR in focus. *Journal of Phonetics* 39/4. 492–504. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2010.12.002>.
- Dawson, Beverly A. in Williams, Sheara A., 2008: The impact of language status as an acculturative stressor on internalizing and externalizing behaviors among Latino/a children: A longitudinal analysis from school entry through third grade. *Journal of Youth and Adolescence* 37/4. 399–411. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10964-007-9233-z>.
- De Houwer, Annick, 2007: Parental language input patterns and children's bilingual use. *Applied Psycholinguistics* 28/3. 411–424. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0142716407070221>.
- Demie, Feyisa, 2015: Language diversity and attainment in schools: Implication for policy and practice. *Race, Ethnicity and Education* 18/5. 723–737. DOI: <https://doi.org/10.1080/13613324.2014.946493>.
- Dixon, L. Quentin in Wu, Shuang, 2014: Home language and literacy practices among immigrant second language learners. *Language Teaching* 47/4. 414–449. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0261444814000160>.
- Engel de Abreu, Pascale M. J., Cruz - Santos, Anabela, Tourinho, Carlos J., Martin, Romain in Bialystok, Ellen, 2012: Bilingualism enriches the poor: Enhanced cognitive control in low-income minority children. *Psychological Science* 23/11. 1364–1371. DOI: <https://doi.org/10.1177/0956797612443836>.
- García, Ofelia, 2008: Multilingual language awareness and teacher education. Cenoz, Jassone in Hornberger, Nelleke (ur.): *Encyclopedia of Language and Education*. Berlin: Springer. 385–400. DOI: https://doi.org/10.1007/978-0-387-30424-3_163.
- García - Nevarez, Ana G., Stafford, Mary E. in Arias, Beatriz, 2005: Arizona Elementary Teachers' Attitudes Toward English Language Learners and the Use of Spanish in Classroom Instruction. *Bilingual Research Journal* 29/2. 295–317. DOI: <https://doi.org/10.1080/15235882.2005.10162837>.
- Goodman, Ruth in Burton, Diana, 2012: What is the nature of the achievement gap, why does it persist and are government goals sufficient to create social justice in the education system? *Education 3–13: International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education* 40/5. 500–514. DOI: <https://doi.org/10.1080/03004279.2010.550586>.

Grosjean, François, 2010: *Bilingual: Life and reality*. Cambridge, London: Harvard University Press. DOI: <https://doi.org/10.4159/9780674056459>.

Højen, Anders, Bleses, Dorthé, Jensen, Peter in Dale, Philip, 2019: Patterns of educational achievement among groups of immigrant children in Denmark emerge already in preschool second-language and preliteracy skills. *Applied Psycholinguistics* 40/4. 1–23. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0142716418000814>.

Hosseinpour, Vida, Sherkatolabbasi, Maryam in Yarahmadi, Mojgann, 2015: The Impact of Parents' Involvement and Attitude toward Their Children's Foreign Language Programs for Learning English. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature* 4/4. 175–185. DOI: <https://doi.org/10.7575/aiac.ijalel.v4n.4p.175>.

Jelen Madruša, Mojca in Majcen, Ivana (ur.), 2018: *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA institut. <https://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>. (Dostop 15. 9. 2024.)

Knez, Mihaela (ur.), 2022: *Slovenščina kot učni jezik za govorce slovenščine kot drugega jezika*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://www.zrss.si/pdf/Slovenscina_kot_ucni_jezik_za_govorce_slovenscine_kot_drugega_jezika.pdf. (Dostop 25. 10. 2023.)

Lee, Jin Sook in Oxelson, Eva, 2006: »It's Not My Job«: K–12 Teacher Attitudes Toward Students' Heritage Language Maintenance. *Bilingual Research Journal* 30/2. 453–477. DOI: <https://doi.org/10.1080/15235882.2006.10162885>.

Licardo, Marta in Golob, Nikolaja (ur.), 2017: *Priložnosti za uspeh: priročnik za vzgojitelje in učitelje pri delu z otroki in mladostniki, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze v Mariboru. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/273>. (Dostop 15. 9. 2024.)

Luk, Gigi in Bialystok, Ellen, 2013: Bilingualism is not a categorical variable: Interaction between language proficiency and usage. *Journal of Cognitive Psychology* 25/5. 605–621. <https://doi.org/10.1080/20445911.2013.795574>.

Luo, Lin, Craik, Fergus I. M., Moreno, Sylvain in Bialystok, Ellen, 2013: Bilingualism interacts with domain in a working memory task: Evidence from aging. *Psychology and Aging* 28/1. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0030875>.

Marjanovič Umek, Ljubica, Fekonja, Urška in Hacin Beyazoglu, Kaja, 2020: *Zgodnja pismenost otrok: Razvoj, spremljanje in spodbujanje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. DOI: <https://doi.org/10.4312/9789610603993>.

Marjanovič Umek, Ljubica, Kranjc, Simona in Fekonja, Urška, 2006: *Otroški govor: razvoj in učenje*. Domžale: Založba Izolit.

Novak, Marta, Medica, Karmen, Lunder Verlič, Stanka, Pevcec Semec, Katica, Jelen Madruša, Mojca, Mežan, Janez, Zorman, Mirko, Duhovnik Antoni, Andreja, Motik, Dragica, Novak, Marta, Pevcec Semec, Katica, Sivec, Marija, Stritar, Urška, 2012: *Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrce in šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. https://portal.mss.edus.si/msswww/programi/2019/programi/media/pdf/smernice_cistopis_Smernice_vkljucevanje_otrok_priseljencev.pdf. (Dostop 15. 9. 2024.)

OECD, 2015: *Immigrant students at school: Easing the journey towards integration*. Paris: OECD. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264249509-en>.

Padilla, Amado M. in Perez, William, 2003: Acculturation, Social Identity, and Social Cognition: A New Perspective. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences* 25/1. 35–55. DOI: <https://doi.org/10.1177/0739986303251694>.

Pertot, Susanna, 2011: *Dvojezično otroštvo: navodila za uporabo = L'infanzia bilingue: istruzioni per l'uso*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2021–2025, 2021. *Uradni list RS*, št. 94/21. <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=RESO123>. (25. 10. 2023.)

Skubic, Darija, 2022: Vključevanje otrok priseljencev v slovenske vrtce. Knez, Mihaela (ur.): *Slovenščina kot učni jezik za govorce slovenščine kot drugega jezika*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. 7–16. https://www.zrss.si/pdf/Slovenscina_kot_ucni_jezik_za_govorce_slovenscine_kot_dругega_jezika.pdf. (Dostop 25. 10. 2023.)

Statistični urad Republike Slovenije, 2023: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/10695>. (Dostop 26. 10. 2023.)

Strand, Steve, 2014: School effects and ethnic, gender and socio-economic gaps in educational achievement at age 11. *Oxford Review of Education* 40/2. 223–245. DOI: <https://doi.org/10.1080/03054985.2014.891980>.

Van Tubergen, Frank in Kalmijn, Matthijs, 2009: Language proficiency and usage among immigrants in the Netherlands: Incentives or opportunities? *European Sociological Review* 25/2. 169–182. DOI: <https://doi.org/10.1093/esr/jcn043>.

Varghese, Cheryl in Wachen, John, 2016: The determinants of father involvement and connections to children's literacy and language outcomes: Review of the literature. *Marriage & Family Review* 52/4. 331–359. DOI: <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/01494929.2015.1099587>.

Vélez - Rendón, Gloria, 2002: Second Language Teacher Education: A Review of the Literature. *Foreign Language Annals* 35/4. 457–467. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.2002.tb01884.x>.

Zhang, Donghui in Slaughter - Defoe, Diane T., 2009: Language attitudes and heritage language maintenance among Chinese immigrant families in the USA. *Language, Culture and Curriculum* 22/2. 77–93. DOI: <https://doi.org/10.1080/07908310902935940>.